

Førskolelærere om barns oppholdstid i barnehagen

Birgitte Johansen Norsk senter for barneforskning/ISS, NTNU, Trondheim, Norge

Abstract: Norway is facing full day care coverage and most children have full time places. The local authorities responsible for the day care sector are framed by New Public Management principles of governing urging for more efficient and user oriented day care services. Full time day care is vital for adult worker families. Yet, historically there is evidence for scepticism towards full time day care in Norway, also among preschool teachers. There is little knowledge about present perceptions amongst preschool teachers of the best time for children to spend in day care. This is relevant to explore given the importance of expertise and knowledge in the government of parents and parental choices. The article analyses textual data from a survey and interview data and explores Norwegian preschool teachers' understanding of the best period of time for children to spend in day care. The analyse is framed by day care organisation discourses and Norwegian discourses of family, childhood and parenting. It discusses the apparent ambivalence on the issue among the preschool teachers linked to their position as professionals in relation to parents.

Keywords: Preschool teachers, children's time in day care, new public management, working parents

INNLEDNING

Denne artikkelen utforsker og diskuterer hvordan norske førskolelærere forholder seg til barns oppholdstid i barnehagen. En norsk tradisjon for skepsis mot lange barnehagedager i møte med endringer i arbeidsliv, familie, barndom samt i barnehagen selv, aktualiserer temaet. Barnehagen er blitt et nærmest universelt velferdsstatlig tilbud til barn og foreldre i Norge (Ellingsæter & Gulbrandsen, 2003). De fleste barn får barnehageplass og barn tilbringer mer tid i barnehagen enn tidligere. I 2008 hadde 89 prosent av alle barn med barnehageplass i Norge heldagsplass i barnehagen¹. Barnehagen er sentral i barns hverdagsliv. Den er også en grunnstein i foreldres organisering av hverdagslivet i spennet mellom betalt arbeid og omsorg og en kur mot foreldres tidsklemme. Gitt barnehagens betydning er det svært interessant å se hvordan førskolelærere forholder seg til spørsmålet om barns oppholdstid i barnehagen i dag. Førskolelærere tilhører en profesjon som står i en nær relasjon til dobbeltarbeidende foreldre og det er grunn til å tro at deres syn vil kunne være blant de forhold som påvirker foreldres omsorgsprak-

siser. Dette er særlig relevant sett i lys av den sentrale rollen kunnskap og ekspertise spiller i styring av befolkningen i moderne, liberale og demokratiske samfunn (Miller & Rose, 1990; Rose & Miller, 1992).

Førskolelærerne i Norge har tidligere uttrykt skepsis til heldagsbarnehagen. Skepsisen har vært forankret i vitenskaplig legitimerede praksiser og historiske måter å organisere familien på (Korsvold, 2005). Førskolelæreres egne erfaringer med barns "slitenhetssymptomer" har også skapt mistro til heldagsbarnehagen (Nafstad, 1974). Jeg har ikke vært i stand til å finne nyere studier som aktualiserer førskolelæreres synspunkter på barns oppholdstid, tross for utviklingen som har skjedd. Fokus i forskningen har i stor grad ligget på foreldres bruk og tilnærming til offentlige omsorgsordninger (f.eks. Johansen, 2007; Bungum, 2005; Stefansen & Farstad, 2008). Ellingsæter (2007) argumenterer for en svekkelse av den norske familietradisjonalismen som ledd i moderniseringsprosessen, noe som reflekteres i en styring av foreldres positive holdninger til barnehagen. Foreldre foretrekker barnehagen framfor andre typer tilsyn for sine barn

(Ellingsæter & Gulbrandsen, 2003). Spørsmålsstillingen i dag sentrerer ikke rundt bruk av barnehagen eller ikke for foreldre, men heller når barna skal begynne i barnehagen og hvor lange dager de skal ha (Stefansen & Farstad, 2008; Ellingsæter & Gulbrandsen, 2003). Likevel viser samfunnsdebatten at heldagsbarnehagen fremdeles problematiseres. Simen Tvetereids debattbok *Hva skal vi med barn* (Tvetereid, 2008), skapte storm i Norge. Tvetereid viste bl.a. til forskning om barn og stress i barnehagen, og diskuterte barns plass i samfunnet og familien. Ekspertene uttalte seg også i saken. Med utgangspunkt i Bowlbys tilknytningsteori hevdet eksempelvis professor i psykologi Lars Smith i Aftenposten.no i mars 2009² at det var skadelig for de yngste barna å være i barnehagen.

Bildet nyanseres ytterligere gjennom organisasjonsmessige endringer i barnehagesektoren. Kommunene har blitt pålagt et høyt utbyggings-tempo de senere årene innenfor stramme økonomiske rammer. For å håndtere krav om effektivitet og kvalitet har kommuner i Norge latt seg influere av *New Public Management*, NPM (Ramsdal & Skorstad, 2004). NPM defineres som et knippe organisasjonsprinsipper hvor bl.a. kvalitet relateres til brukerretting av tjenester og brukermedvirkning (Sørhaug, 2003). Den kraftige satsingen på effektivisering og kvalitet i form av brukerrettede tjenester i barnehagesektoren på 2000-tallet må sees i lys av dette. Spesielt har kvantifisering og måling av kvalitet samt konsekvenser av denne utviklingen for pedagogikken og barnehageledelse blitt belyst (f.eks. Dahlberg, Moss, & Pence, 2002; Gulbrandsen & Sundnes, 2004; Kvistad & Søbstad, 2005). Hvordan dette legger rammer for førskolelæreres tilnærming til barns oppholdstid i barnehagen er imidlertid uklart. Jeg skal med dette som bakgrunn, på grunnlag av tekstmateriale fra et spørreskjema og et intervjumateriale, utforske hvordan førskolelærere forholder seg til spørsmålet om barns oppholdstid i barnehagen. Hvilke forståelser om barns oppholdstid finner vi dag blant førskolelærere, og hvilke konsekvenser kan drøftes for foreldre og barn?

AMBIVALENTE SAMFUNNSDISKURSER OM HJEM, BARN OG BARNEHAGE

Meninger om den norske barnehagen, også blant førskolelærere, må sees på bakgrunn av norske samfunnsforståelser av hjem, familie, barndom og foreldreskap. Marianne Gullestad

har påpekt den sterke hjemmesentreringen i det norske samfunnet. Hjemmet representerer en særegen og sentral symbolikk. Det oppfattes, i lys av familielivets påvirkning av velferdsstat og marked, som de menneskelige verdiers siste skanse (Gullestad, 2002, s. 236). Hjemmet styrkes som enhet i det norske samfunnet på grunn av svekkingen av nabolaget som nettverk. Det er hjemme man lever sine egentlige liv, og kan være seg selv, i motsetning til hva hverdagslivet i institusjoner åpner for. Hjemmesentreringen har skjedd til tross for kvinners økte yrkesdeltaking (ibid., s. 237). Slik sett kan hjemmet i Norge forstås som *Heaven in a heartless world* (Lasch, 1977).

Barndom, tidsnormer og tidspraksiser

Den kulturelle hjemmesentreringen i Norge gjør den tradisjonelle, ideelle, norske barndommen meningsfull. Den har blitt betraktet som fri, rolig og beskyttet, tilhørende hjemmets primæromsorg med mor i sentrum. Den skal ikke leves i institusjoner (Midjo, 1994; Kjørholt, 1994). Den ideelle barndommen representerer med andre ord særegne tidsnormer (Epstein, Carol, Oglensky, & Saute, 1999) både for barn og foreldre. Tidsnormer er kulturelle og moralske forståelser som legger føringer på hva som ansees som riktige og mulige tidspraksiser (ibid.). Tidspraksis som begrep åpner for å fokusere på den tidsmessige dimensjonen av praksis, eksempelvis varighet. En mentalitet som verdsetter hjemmet som barns plass tilsier at en grensesettende tidspraksis i bruken av barnehagen er moralsk rett.

Hjemmebarndommen utfordres av en nyere barndomsdiskurs som vektlegger og verdsetter barns deltakelse på ulike arenaer, mangfoldige relasjoner og barns behov for ulike inntrykk i barndommen (Ellingsæter, 2004). Barnehagebarndommen (Nilsen, 2000) oppvurderes, og det forstås som bra for barn å være i barnehagen, spesielt i lys av vekten som legges på livslang læring (Kjørholt & Qvortrup, 2010). Kjørholt argumenterer for at barnehagen er bra for barn, men vektlegger betydningen av kvalitet, der gode mellommenneskelige relasjoner står sentralt (1994, s. 133). I lys av Ellingsæters (2007) moderniseringsargument, skulle man anta at dette er en barndomsforståelse i fremmarsj i Norge. Det ville i så fall utfordre hjemmebarndommens tidsnormer og tidspraksiser. Forankret i en slik forståelse vil riktige og gale tidspraksiser bli definert ut fra kvaliteten på tilbudet.

Likevel er det samtidige forståelser, forankret i diskurser om foreldreskap og barndom som trekker barna mot familien og foreldrene. Ellingsæter (2004) har påpekt at hvor mye tid foreldre bruker på barna sine kan bli målestokk på det gode foreldreskapet. Tidsbruk som målestokk støttes av Johansen (2007, 2010) som viser at spesielt mødrene arbeidet deltid for at i sær de yngste barna skulle ha korte dager i barnehagen og for å frigjøre tid til samvær, det Bungum (2005) betegner som barneorienterte begrunnelser for god omsorg. Mødrenes deltids-tidspraksis var en viktig del av deres foreldreskap og av hva de opplevde som bra for barna. Moderne konstruksjoner av kjønnete foreldreskap og barndom legger føringer på hva som oppleves som riktige og gale tidspraksiser, rammet inn av en tidsklemmediskurs, beskrevet av Ellingsæter (2004), som definerer familien som rammet av en tidskrise og tidsklemme.

Spørsmålet om barns oppholdstid i barnehagen må forstås på bakgrunn av generelle, kulturelle forståelser som definerer barndom og foreldreskap som forståelsesramme for norske førskolelærere. Definisjonene danner grunnlag for ulike tidsnormer for riktige og gale tidspraksiser for barns oppholdstid i barnehagen. Samtidig har spørsmålet om barns oppholdstid i barnehagen en barnehageorganisatorisk side.

BARNEHAGEN, KOMMUNEN OG NEW PUBLIC MANAGEMENT (NPM)

En viktig side ved barnehagen som organisasjon er at den befolkes av førskolelærere med fagutdanning, et fag som har vært gjenstand for profesjonsbygging (Glaser Holthe, 2003). Vi kan forvente å finne forståelser av spørsmålet rammet inn av faglige diskurser. Jeg er imidlertid interessert i å utforske hvordan sentrale endringer i kommunesektoren legger føringer på førskolelærernes vurderinger. Norske kommuner har fått et særskilt ansvar for utbyggingen av barnehager (Kunnskapsdepartementet, 2006). Kommunenes tjenesteorganisasjoner har vært gjennom moderniseringsprosesser etter organisasjonsprinsipper hentet fra privat sektor. New Public Management har blitt tolket som del av en neoliberal styringsrasjonalitet i vårt samfunn (Sørhaug, 2003). NPM er en styringsrasjonalitet som har bedriften som mal for handling og mening (Burchell, 1996). Mer konkret beskrives NPM som effektiviserende organisatoriske prinsipper hvilende på budsjettstyring og en kvali-

tetsforståelse knyttet til brukerretting (Sørhaug, 2003). Effektiviseringen skjer ved at ansvar individualiseres. Vike (2004) og Rasmussen (2004) beskriver hvordan effektivisering i offentlig sektor i tråd med NPM-prinsipper fører til et språk mellom tilgjengelige ressurser og eksisterende forventninger til tjenesten (både fra brukere og fra ledelse). Dette kan gjøre arbeidet grådig og utmattende for arbeidstakerne som har ansvar for å produsere omsorg og "levere varene" i møtet med brukerne og egne faglige standarder (ibid.). To arbeidsmiljøundersøkelser blant norske førskolelærere reflekterer dette gjennom dokumentasjon av opplevd tidspress og urealistiske forventninger (Utdanningsforbundet, 2007; Enehaug, Gamperiene & Grimsmo, 2008).

Samtidig er kvalitetsforståelsen i NPM sterkt koblet til brukerretting av tjenestene; kvaliteten defineres ut fra graden av brukerretting (Sørhaug, 2003). Jo mer brukertilpasset en tjeneste er, jo bedre er den. Brukerretting av tjenester kan utfordre fag og profesjon. Utfordringen ligger i den sterkere styringen som skjer i kunnskapsproduksjon gjennom brukerevalueringer og kvalitetsmålinger som profesjonene må ta hensyn til. Samtidig bidrar brukerrettingen til at faglige vurderinger og erfaringer fra fagfolk som førskolelærere, kan møte konkurrerende forståelser og ønsker fra brukerne; ønsker som forstås som likestilte med faglige vurderinger. Brukerretting problematiseres derfor av Kvistad og Søbstad (2005) som en mulig vei mot en "kunden har alltid rett"-mentalitet. En slik mentalitet omdefinierer barnehagen til en serviceinstitusjon i større grad en tidligere (ibid.) og et mulig utfall vil være at profesjonsmessige betraktninger underordnes brukernes eller ikke formidles.

Når det gjelder spørsmålet om oppholdstid for barn, er to forhold viktig. En rasjonalitet som verdsetter brukerretting vil gjøre fagfolks holdning til spørsmålet om barns oppholdstid irrelevant og derfor mulig å utdefinere fra profesjonens meningsmessige nedslagsfelt. Det interessante er hva brukerne definerer som deres behov, ikke hva førskolelærerne måtte mene. På den andre siden kan barnehagedriften bli effektivisert på en slik måte at det går ut over de ansattes mulighet til å møte brukernes behov. Et utgangspunkt for å problematisere barnas oppholdstid i barnehagen blir da barnehagens kvalitet. Til sammen former dette et interessant paradoks.

I sum kan spørsmålet om barns oppholdstid i barnehagen tilnærmes ut fra ulike og potensielt

konkurrerende diskurser, både familiediskurser og barnehageorganisasjonelle diskurser som inkluderer faglige vurderinger. Ulike tidsnormer for barnas oppholdstid og tidspraksiser kan igjen genereres fra disse forståelsesrammene. På denne bakgrunnen skal problemstillingen utforskes gjennom en analyse av et kvalitativt materiale, etter en kort metodepresentasjon.

EMPIRISK MATERIALE OG ANALYTISK TILNÆRMING

Problemstillingen belyses gjennom en analyse av tekstmateriale og et intervjumateriale fra førskolelærere i en norsk kommune. Alle kommunens førskolelærere fikk i 2006 tilsendt et spørreskjema som søkte innblikk i deres arbeidsdag innenfor rammene av de allerede skisserte endringene i feltet (NPM). Av disse svarte 75 førskolelærere³. Materialet hadde sterke begrensninger i forhold til kvantitative tolkninger, men var desto mer interessant i kvalitativ forstand fordi det indikerte sprikende syn på hvilken oppholdstid som var bra for barn. Disse synspunktene kunne førskolelærerne fremme i et spørsmål hvor barna var delt inn i aldersgruppe 1–3 år og 3–6 år og det var gitt en rekke valgalternativer som reflekterte antall timer per dag, i kombinasjon med antall dager i uka de mente var den beste oppholdstida for barn. For eksempel, av de 68 førskolelærerne som hadde uttalt seg om hvor lenge barn mellom 1–3 år burde være i barnehagen svarte cirka 40 at 6 timer hver dag var best. 12 førskolelærere svarte at antall timer ikke hadde betydning. For 3–6 åringerne argumenterte flere for lengre oppholdstid.

I etterkant av spørsmålene i spørreskjemaet var det et åpent spørsmål hvor førskolelæreren ble bedt om å begrunne svarene sine. Disse 111 spissformulerte begrunnelsene (1–5 linjer) ble analysert. Argumentene lot seg kategorisere fordi ulike argumenter gikk igjen i spørreskjemaene. Det var mønster i argumentene selv om samme argument kunne brukes til å begrunne ulike avkryssede svar. En relativ likhet i argumentasjonen lettet kategoriseringen. Utfordringen var likevel at noen tekster presenterte ulike typer argumenter, f.eks. kombinasjonen av at barn ble slitne av barnehagen og at de trenger mer tid med familien. En nærmere analyse av tekstene og kategoriene førte til at kategorier ble slått sammen til større kategorier eller tema, eksempelvis sammenslåingen av kategoriene ”6-timersdagargumentet” og ”familietidargumen-

tet”. Viktigst er likevel at tekstmaterialet reflekterte ulike rasjonaliteter og genererte nye spørsmål.

Fire av de 14 førskolelærerne⁴ som hadde sagt seg villig til å bli intervjuet i spørreskjemaet, ble intervjuet for å oppnå bedre forståelse og en drøfting av problematikken. Seleksjonskriteriet var at de hadde oppgitt forskjellig syn på barns oppholdstid. Metoden fikk således preg av abduksjon (Alvesson & Skjoldberg, 1998).

Dybdeintervjuene på ca 1 time ble utført med et spesifikt fokus på barns oppholdstid, men likevel gjennomført med en relativ åpen intervjuguide. Målet var å få førskolelærerne til å reflektere sammen med intervjueren over sitt oppgitte svar og kategorier generert fra spørreskjemaets tekster, med andre ord et halvstrukturert livsverden-intervju (Kvale, 2001). Intervjuene var nyttige. De ga utdypende og mer nyanserte forståelser av de problematikkenes spørreskjemaets tekster indikerte, blant annet om forståelser av riktige og gale tidspraksiser, men også innblikk i ambivalens over temaet. De ulike oppfatningene i spørreskjematekstene og selvmotsigelser i det transkriberte intervjumaterialet åpnet for en diskursiv innfallsvinkel (Magnusson, 2001).

Analysen struktureres ved at kategorier generert av begrunnelsestekstene i spørreskjemaet, blir utdypet, nyansert og diskutert ved hjelp av datamaterialet fra dybdeintervjuene. Unntaket er argumentet om barnehagens kvalitet som bare ble funnet i intervjudata. De ulike argumentene kobles i analysen til de to overordnede kategoriene: Barnehageargumenter og Familieargumenter.

BARNEHAGEARGUMENTER

I barnehageargumentene relateres tidsnormer om barnas oppholdstid til forståelser om barnehagen sett som pedagogisk tilsynsorganisasjon for barna og foreldrene. Både indre organisatoriske spørsmål, men også barnehagen relatert til felt utenfor den selv aktualiseres.

a. Slitne barn

Det mest gjennomgående argumentet i spørreskjematekstene hos førskolelærere som argumenterte for en barnehagedag som var 6 timer eller kortere, eller en kortere barnehageuke, refererte til at barna ble slitne av å være i barnehagen. Forholdene i barnehagen i form av høyt aktivitetsnivå var en grunn til at barna ble slitne.

Dette ble i tekstene ofte knyttet til barnas alder og utviklingstrinn og forstått som en sentral grunn til at barna blir slitne. Slitenhetssymptomer blant barn var for øvrig samme argument mot lange dager som Nafstad (1974) fant blant førskolelærere i 1974. En typisk tekst som reflekterer slitenhetsargumentet i de åpne spørsmålene for 1–3 åringer er:

Jeg mener 8 timer hver dag blir for slitsomt for de minste barna. Det er ofte mange inntrykk og et høyt tempo, derfor mener jeg at 6 timer er det beste.

Det samme argumentet brukes også for 3–6 åringene, selv om de presenteres som mer robuste og med andre behov, ut fra alder og utvikling, i forhold til å håndtere barnehagehverdagen:

Større barn har etter hvert større behov for å være sammen med andre barn. I samspill med andre lærer barna svært mye. Lange dager hver dag (8–9 timer) ser ut til å gjøre barna slitne.

Spørreskjembegrunnelsene definerer lange barnehagedager som slitsomme for barn. Det forholdet at barna blir slitne forstås, slik jeg tolker det, som negativt for barna, og argumentet støtter en grensesettende tidspraksis. For de yngste barna er alderen viktig i begrunnelsen. De yngste barna forstås som for unge til å klare en hel barnehagedag. Henvisningen til alder og tilhørighet til en alderskategori tolker jeg som forankret i en utviklingspsykologisk referanseramme med et tilhørende fokus på det individuelle barnet og hvor det befinner seg i en psykologisk utviklingsprosess (James, Jenks, & Prout, 1999). I så måte bygger argumentet også på førskolelærernes faglige basis. Tidsnormer som dikterer en begrensning av barnehagedagen, spesielt for de yngste barna, ser ut til å kunne forankres i en slik type kunnskap blant disse førskolelærerne.

Dybdeintervjuene reflekterte imidlertid mer mangfoldige tilnærminger til slitenhetsargumentet, som ikke entydig talte for kortere dager.

Frode ble intervjuet fordi han i spørreskjemaet mente at 6 timer var beste oppholdstida. Han hevdet i intervjuet at barna ofte ble slitne av å gå i barnehagen, men poengterte at dette ikke nødvendigvis var et problem. Han så det som at barnehagen hadde klart å tilby barna gode og varierte opplevelser og inntrykk. Spesielt turer kunne gjøre barna slitne. For Frode var dette var

en positiv slitenhet, en konsekvens av en vellykket pedagogisk praksis. Etter turene hendte det at barna sovnet i bussen på vei tilbake til barnehagen. Enkelte foreldre hadde også fortalt at barna var så utslitte at de sovnet ved middagsbordet. Frodes positive fokus på varierte opplevelser og inntrykk knytter han til barndomsdiskursen som oppvurderer dette, også i en barnehagesetting. I denne rammen får barnas slitenhet et positivt fortegn. At barna ble slitne forstås her ut fra den pedagogiske organiseringen av barnehagedagene og trenger ikke nødvendigvis å være uheldig for barna eller begrunne en begrensende tidsnorm for barns oppholdstid i barnehagen. Tvert imot blir barnas slitenhet et tegn på innholdsrike og varierte dager som barna slett ikke burde gå glipp av, og som resultat av pedagogisk planlegging og tenking. Frode slo derfor fast på et tidspunkt i intervjuet at om han kunne svart på nytt i spørreskjemaet, ville han argumentert for lengre oppholdstid.

Frøydis representerer en annen oppfatning. I følge henne var barnas oppholdstid i barnehagen et irrelevant spørsmål, også når det kom til barnas slitenhet fordi barnehagebarndommen i utgangspunktet var god. Hun mente at slitne barn var uheldig, men at problemet var av pedagogisk og organisatorisk art, et spørsmål om hennes arbeidsinnsats. Hun stilte seg kritisk til de som var skeptiske til barnehagen og ønsket å begrense barnehagedagen ut fra et slitenhetsargument:

– Det er klart, jeg mener også at barna kan bli slitne av å være i barnehagen, men det er da min jobb som pedagog å klare å legge til rette for rostund, mindre grupper, de kan legge seg og hvile, vi kan lese og lytte, roe ned. Men da må vi jobbe med barna, ikke bare sitte og passe på dem. Det handler om at man er nært nok barna. Da klarer man å roe dem ned.

Frøydis argumenterte i intervjuet innenfor rammene av en barndomsdiskurs som verdsetter barnehagen som arena for barn. Barnehagen ga barna noe de ikke fikk hjemme, både i form av aktiviteter og relasjoner. Problemet, slik Frøydis ser det, ligger i barnehagens organisering av tiden og aktiviteter (ro og hvile) gjennom dagen, med andre ord i *barnehagens tidspraksiser*. Så lenge hun tok faglig ansvar og organiserte en barnehagedag som ikke var preget av stress var barnas oppholdstid uinteressant. Frøydis aktualiserer dermed barnehagens tidspraksiser i for-

hold til slitenhetsargumentet. Hennes ansvar som fagperson og pedagog er tydelig for henne.

Årsakene til og ansvaret for at barna ble slitne, plasseres i både Frodes og Frøydis tilfelle dermed innenfor "barnehageporten" og på pedagogen og skiller seg fra en utviklingspsykologisk tilnærming til spørsmålet om barns slitenhet. Det kan samtidig forstås innenfor rammene av den ansvarliggjøring av ansatte som er et uttalt trekk ved styringsprinsipper innenfor NPM og omtales ofte som *empowerment* (Bowen & Lawler, 1995). En tolking kan være at en slik ansvarsdefinisjon veves inn i egen oppfatning av rolle som pedagog. Den sterke ansvarliggjøringa av ansatte i kommunale settinger kan bli problematisk for ansatte i situasjoner hvor de økonomiske rammene effektiviseres, mens ansvaret for oppgavene utvides (Rasmussen, 2000).

b. Vennskap og læring

Barns sosiale relasjoner og ikke minst vennskap med andre barn ble også brukt for å argumentere for synet på barns oppholdstid i skjemamaterialet. Hovedvekten lå på argumentet om barnas vennsapsrelasjoner. Det konkrete pedagogiske opplegget og barns læring var lite nevnt i spørreskjemaets svarstekster. Både vennskap og læring reflekterer viktige pedagogiske felt for førskolelærere og ble kategorisert som et pedagogikkargument. Interessant nok ble disse utsagnene gitt for å argumentere for ulike avkrysningsalternativer i spørreskjemaet. De ble likevel oftest brukt til å argumentere for at barna burde ha fulle dager i barnehagen; en ekspanderende tidspraksis. Noen argumenter for lang oppholdstid som førskolelærerne presenterte i sine svar i spørreskjemaet var:

De trenger å være sammen med andre barn og delta i barnehagens planmessige arbeid med ulike pedagogiske mål.

Vi ser at heldagsbarna "scorer" best mht. lekerelasjoner og venner.

I hovedsak omhandler pedagogikkargumentet at barna trenger en tidsmessig kontinuitet i oppholdstida. Å ha en sammenhengende tidspraksis forstås i tekstene som viktig for å utvikle gode relasjoner med andre barn og voksne i barnehagen. At barna bør være i barnehagen flere dager i strekk og i barnehagens kjernetid, ble påpekt i flere begrunnelser. For korte dager og for oppstykket ukeoppholdstid svekker kontinuiteten,

tryggheten og relasjonene til både voksne og barn. Vennskap og rollelek mellom barna oppgis som grunn til lang oppholdstid. Spesielt ser dette ut til å gjelde for barn mellom 3–6 år som forstås å ha en annen type lek enn yngre barn i tråd med en utviklingspsykologisk referanseramme.

Barnas vennskap ble diskutert av førskolelærerne i dybdeintervjuene og relatert til tid. Det var i likhet med argumentene fra spørreskjemaetekstene viktig at barna fikk tid til å bygge vennsapsrelasjoner. Derfor var det viktig at de tilbrakte tid i barnehagen, i hvert fall i begynnelsen, til de ble bedre kjent med de andre barna. Et allerede bestående vennskap tålte bedre fravær og kortere dager enn relasjoner "in spe" på begynnelsen av barnehageåret. Frode frarådet derfor foreldrene å velge deltids plasser til barnet. Deltids plasser var spesielt uegnet for 5-åringene som burde bygge vennskap å ta med seg inn i skolen. Han opplevde at foreldrene fulgte dette rådet. For de yngre barna var ikke det så viktig:

– En treåring kan gå greit gjennom et år med en halv[tids]plass, men etter hvert som barna blir større blir det viktigere å knytte relasjoner, få venner som du... når du kommer i barnehagen, at du kjenner dem godt og glir lett inn i leken. Hvis du er her annenhver dag mister du det.

Frøydis på sin side hevdet betydningen av vennskap for de yngste barna. Helt fra 2–3-årsalderen hadde barna venner fra barnehagen på besøk hjemme. I dette perspektivet ble det et problem at barna kom sent på formiddagen, Frode gjer et eksempel:

– Det er et større problem med dem som kommer for sent, enn at de har lange dager. Fordi frokosten i barnehagen kan være ganske magisk. Da prater barna sammen om hva de skal holde på med etterpå. De starter allerede ved frokostbordet å planlegge leken.

Tidsbruk gis en spesiell symbolsk posisjon i forhold til relasjoner og som en sentral investeringsfaktor i barnas relasjonsbygging i barnehagen. Interessant nok er det den samme oppfatningen av tid som relasjonsmessig investeringsfaktor som foreldre begrunner egne barneorienterte tidspraksiser og grensesettende bruk av barnehagen med (Johansen, 2007).

Frode hevdet at det var uheldig at barna hadde korte dager eller regelmessig fri fordi det var i konflikt med den tidsmessige organiseringen av den pedagogisk virksomheten i form av temaarbeid og prosjektarbeid. Den var ikke tilpasset en situasjon der barna kom og gikk mer fritt eller hadde delplasser:

– Vi jobber med tema. Da har vi intensive perioder der vi f.eks. jobber med solsystemet, og hvis du da har halv[tids]plass, så mister du deler av det.

Dette var likevel ikke entydig. Frøydis mente på sin side at nettopp prosjektarbeid gjorde systemet mer fleksibelt i forhold til barnas skiftende oppholdstider. Prosjektene løp over lengre tidsrom og det var ikke så lett for barna å gå glipp av aktiviteter, de flyttet det bare til en annen dag:

– Nå varer prosjektene lenger, det man ikke gjør i dag kan man gjøre i morgen, ... noe står fram lenger, ... holder mer på med ting over tid, da blir det ikke så problematisk.

Hovedinntrykket er at pedagogikkargument fungerer som argument mot kortere dager, delte plasser og en fleksibel bruk av barnehagen. En tidspraksis som fremmer kontinuitet og stabilitet i relasjoner fremheves som barns beste både for foreldres bruk av barnehagen, men også for arbeidet internt i barnehagen. Dette er interessant sammenlignet med vektleggingen av brukertilpasning i materialet.

c. Brukertilpasning

En del førskolelærere i spørreskjemamaterialet mente at oppholdstiden ikke hadde betydning. Det viste seg at et brukertilpasningsargument oftest ble brukt for å begrunne svaret. Brukertilpasningsargumentet i spørreskjematekstene utdefinerer relevansen til spørsmålet om barnas oppholdstid av tre grunner. For det første er det snakk om individuelle preferanser og tilpasninger:

Antall timer gir nødvendigvis ingen indikasjon på hva som er riktig for barna i barnehagen. Barnets og familiens behov er individuelle, og så oppholdstiden.

For det andre blir oppholdstida uinteressant å mene noe om for førskolelærerne fordi det er

opp til foreldrene å bestemme ut fra deres behov for tilsyn, slik som:

Umulig å svare på, foreldrene må finne ut hva som passer dem.

For det tredje er oppholdstid irrelevant så lenge barnehagen tilbyr et brukerrettet tilbud. Kvaliteten avhenger av grad på den individuelle tilpassingen og så lenge kvaliteten er god, er ikke oppholdstid et problem:

Hvis barna er i en trygg og god gruppe preget av omsorg og får dekket sine behov på alle måter, kan barnet være i barnehagen så lenge familien har behov.

Argumentet setter barnas og foreldrenes *individuelle behov* i fokus. Fordi det er brukerne som bestemmer, sidestilles ulike valg som likeverdige. Dette argumentet kan derfor støtte ulike tidspraksiser i forhold til foreldrenes bruk av barnehagen. Det skjer derfor en relativisering i holdningene til tidspraksisene knyttet til bruken av barnehagen. I lys av en neo-liberal styringsrasjonalitet som sidestiller preferanser (Sørhaug, 2003) gir en slik holdning mening. Fokuset ligger på hva "kunden" etterspør og ikke i samme grad på moralske eller faglige overveielser ut fra barnet.

I diskusjonen om brukertilpasning var spesielt Frøydis og Fredrikke tydelige på eget ansvar for å legge til rette for at hele barnehagedagen ble bra som ledd i deres faglige rolle og ansvar. Dette kom til uttrykk i Frøydis' tilnærming til barnas slitenhet som allerede er analysert. Brukertilpasning ble likevel problematisert i forhold til barnas hvile i barnehagen. Mange foreldre ønsket ikke at barna (ofte barn i alderen 3–5 år) skulle sove i løpet av dagen fordi kveldsstellet ble sent. Dette bidro til at barna ble slitne på slutten av barnehagedagen. Å unngå soving var et ønske de i brukerrettingens navn etterfulgte, med slitne barn som konsekvens. Spørsmålet synliggjør foreldre og barns ulike interesser, noe også dette tekstsitatet fra et spørreskjema viser:

Synes 6 timer er det ideelle, men tviler på at det er realistisk. For å være brukertilpasset, så må man ta utgangspunkt i foreldrenes arbeidstid. Men enkelte ganger så synes jeg at barna som er yngre, burde ha hatt kortere dager.

Materialet viser dermed et språk mellom tilsynsoppdraget som barnehagen har og faglige vurderinger. Brukertilpasning kan være et svar på dette, som vi har sett, men produserer likevel dilemma med hensyn til hvem fagpersoner skal betrakte som brukere. Foreldres behov for brukertilpasning kunne gå på bekostning av barns ulike behov.

En annen form for brukertilpasning, beskrevet av Fredrikke, var en fleksibilisering av barnehagens tidsorganisering av aktiviteter og en mer imøtekommende holdning til foreldre som leverte og hentet barn mer ulikt. Foreldres heterogene tidspraksiser så hun som resultat av endringer i arbeidslivet. At arbeidslivet registreres som en premissleverandør for fleksible tidspraksiser er et interessant poeng sett i lys av vekten på tilstedeværelse og kontinuitet i pedagogikkargumentet. Frode mente den brukertilpassede og utvida åpningstida i første rekke gagnet foreldrene og arbeidsgivere, ikke nødvendigvis barna.

I lys av neo-liberale styringsrasjonaliteter løfter brukertilpasningsargumentet fram en interessant diskusjon i forhold til førskolelærernes meningsmessige ”nedslagsfelt” som fagpersoner. Spørsmålet om hva førskolelærere skal ta ansvar for å mene noe om aktualiseres, illustrert med Fredrikkes utsagn i forhold til oppholdstidsproblematikken: ” – Det er opp til foreldrene å sette grensene”. Brukertilpasningsargumentet definerer oppholdstid-spørsmålet ut av førskolelærernes meningsradius, det gjør førskolelærerne ikke-ansvarlige i dette spørsmålet, men foreldrene ansvarliggjøres. Resultatet blir en utdefinering av dette åpenbart ambivalente spørsmålet ved å gjøre det irrelevant for profesjonen. Førskolelærerne ser ikke det som sitt ansvar å formidle sine meninger til foreldrene. En annen tenkelig konsekvens av at førskolelærerne gjøres ikke-ansvarlige i dette spørsmålet, som kanskje er mer sannsynlig gitt førskolelærernes rolle som rådgivere for foreldre, kan være at førskolelærerne tilbyr alternative forståelser, men overlater ansvaret for å velge til foreldrene. Denne tolkingen støttes av at de intervjuede førskolelærerne posisjonerte seg i en rådgivings- eller veilederfunksjon for foreldrene som foreldres samtalepartnere. De ble spurt om råd av foreldrene om ulike tema f.eks. grensesetting og følte at foreldrene i stor grad fulgte rådene de ga. Samtidig aktualiserer brukertilpasning foreldres valgsituasjon og betydningen av hvilket kunnskapsgrunnlag som foreldre tar avgjørelser ut fra,

blant annet hvordan de vurderer kvaliteten i tilbudet til barna.

d. Barnehagens kvalitet

I lys av brukertilpasningsargumentet er kvalitetsargumentet interessant. Dette er et argument for kortere oppholdstid i barnehagen som førskolelæreren Frid lanserte. Det ble *ikke* funnet i spørreskjematekstene.

Frid relaterte sitt grensesettende syn på barnas oppholdstid ut fra konsekvensene av ytre, økonomiske og organisatoriske rammer for den kommunale barnehagen hun jobbet i. Hun fortalte at kommunen hadde effektivisert tjenesten gjennom å øke antallet barn fra 18 til 20 på avdelingen hennes, uten tilsvarende økning i personalressurser. I tillegg hadde barnehagen fått utvidet åpningstid. Lengre åpningstid var etter spurt av foreldrene, og åpningstida ble utvidet som ledd i kommunens brukerretting. Også utvidelsen hadde skjedd uten påfølgende personalressurser. Dette er i tråd med effektiviseringsstrategiene NPM åpner for (jf. Vike, 2004; Rasmussen, 2000). Resultatet var lange perioder på dagen med lav bemanning, spesielt på begynnelsen og slutten av dagen.

Fordi mange barn hadde lengre oppholdstid enn tidligere, fikk situasjonen konsekvenser for barna. Det ble større fokus på gruppe og mindre på individuell oppfølging av hvert enkelt barn. I tillegg beskrev hun mye gruppeaktiviteter og venting for barna. Frid følte at dette forringet hennes relasjoner med barna. Den individuelle dialogen med hvert enkelt barn ble skadelidende, og samtalene kunne bære preg av å ”trekke kølapp”. Hun opplevde ofte at hun ikke klarte å følge opp tema barnet hadde vist interesse for i barnehagen. Derfor hadde hun oppfordret foreldrene til selv å føre slike samtaler med barna hjemme. Hun hadde med andre ord ”outsourcet” dette til foreldrene ved flere anledninger, som en strategi for å håndtere denne tilkortkommenheten.

Frid viste og til måltiden. Hun ønsket at alle barna fikk spist ferdig før de skulle gå ut. Det hendte likevel ofte at barna som spiste sakte måtte ta med brødskiva ut i garderoben og spise ferdig der fordi personalet trengtes til påkledning før utetid. De hadde ikke mulighet til å la en ansatt sitte igjen med to barn når resten av barnegruppa trengte hjelp med påkledning. På denne måten viser Frid at barnehagens tidspraksiser påvirkes av et ytre, pålagt krav til effektivisering av tjenesten. Samtidig oppleves disse tids-

praksisene som gale og brudd på faglige tidsnormer for organisering av barnehagedagen. Det oppstod et språk mellom faglig standard og daglig praksis. Frid slo fast at foreldrene nok hadde et for positivt bilde av hvordan barnas dag var:

– Alle barnehagene i kommunen vår i dag, har en knapp bemanningsressurs, så vi når ikke alle barna. Vi får ikke dekket behovene som veldig mange foreldre tror og ønsker at barna får dekket, som vi også ønsker å dekke selv. --- Det blir en lang dag, da. Veldig mye fram og tilbake. Det er klart at med flere voksne, så har vi kunnet møte barna bedre. Og da tror jeg ikke dagen ville vært så anstrengende. Jeg tror at mange foreldre tenker at det er mer ideelt enn det er. --- Jeg ønsker ikke å svartmale, men jeg tenker at det er langt fra det man tenker på som barnehage ut fra mål i rammeplanen, utdanningsinstitusjonen og det ideelle og slik som det blir med den dårlige økonomien i kommunen. Jeg har ikke villet ha barnet mitt her hele dagen.

Frid konkluderer med at barnehagedagen burde være kortere for barna fordi tilbudet til barna er for dårlig. Begrunnelsen er at den kommunale styringen i form av en kombinasjon av brukerrettede av åpningstider og en effektivisering av tjenestens personalressurser legger uholdbare rammer for driften. Frids barnehage fikk likevel høy score på brukerundersøkelser:

– Vi får veldig gode tilbakemeldinger, vi har jo slike brukertilfredshetsundersøkelser. Og vi gjør det bra. Men det måler ikke, jeg tror at mange av de skjemaene som skal måle det ene og det andre ikke fanger opp det som er vanskelig for det enkelte barn.

Sitatet belyser problemer med kvalitetsmålinger. For det første kan man spørre hva som måles og for det andre er det problematisk at foreldres svar skal representere barnehagens kvalitet for barna. Dette er interessant i lys av hvor viktige disse dataene er i den kommunale styringen slik Hammer (2008) har vist, men også fordi de kan brukes i politisk argumentasjon.

Ut fra Frids erfaringer blir ønsket om å begrense barnehagedagen for barna gjort til et spørsmål om barnehagens tilbud til barna. Begrunnelsen om å begrense barnehagedagen er ikke forankret i en oppvurdering hjemmebarn-

dommen. Den kan leses som en kritikk reist innenfor barnehagens gjerder mot rammene for barnehagedrift i lys av NPM-inspirerte organisasjonsprinsipper. Frid produserer dermed en kritikk av en neoliberal styringsrasjonalitet i kommunen som uttrykkes gjennom effektivisering og ansvarliggjøring av de ansatte vis a vis barna og foreldrene. Sitatene antyder også en lojalitet til kommunen ved at dette i liten grad formidles til foreldrene som ansvarliggjøres innenfor en brukerrettetsdiskurs.

FAMILIEARGUMENTER

Familie er den andre hovedkategorien som argumentene om barns oppholdstid i barnehagen er forankret i. Disse argumentene finner sin mening innenfor familiediskurser som reflekterer (moralske) forståelser av familie, foreldreskap og hjem, inkludert hvordan barnehagen som institusjon relateres til familiens hverdagsliv.

a. Borte bra men sammen best

Spørreskjemaene tilkjennega argumenter for kortere oppholdstid, helst 6 timer, som dreide seg om barnas behov for å være sammen med foreldrene, gjerne i kombinasjon med slitenhetsargumentet. Likevel ble det ikke argumentert for å velge bort barnehagen. Oppfatningen er at opphold i barnehagen er bra, men at samvær med foreldre er det beste. Tekstene formidler en begrensning av barnas oppholdstid i barnehagen som et middel til å frigjøre tid som barn og foreldre kan bruke til samvær. Spesielt gjelder dette for de yngste barna, som i mange av tekstene forstås som mer avhengige av foreldre eller primæromsorgspersoner enn de eldre barna hvor vennsapsrelasjoner er mer sentrale. Familie-samvær uttrykkes mer eller mindre eksplisitt som et gode som blir tatt for gitt, for både foreldre og barn. Eksempler fra spørreskjematekstene er:

Det kan være godt for foreldre og barn å ta det med ro og være sammen.

Foreldre er primæromsorgspersoner og bør få være mer sammen med barna sine.

Barna er små, de trenger tett omsorg fra foreldrene ennå. Barnehagen er tøff.

Argumentet åpner for ulike tolkninger. På den ene siden kan argumentet forstås i en tilknyt-

ningsteoretisk referanseramme hvor især de yngste barna forstås å ha spesielt behov for å være sammen med foreldrene. I følge Midjo (1994) er Bowlbys teorier om barns behov for tilknytning, til tross for kritikk, sterkt befestet i vårt samfunn. Den hviler også på en forståelse av at noen relasjoner er overordnet, sterkere og mer betydningsfulle enn andre, spesielt relasjonen mellom foreldre og barn. Argumentet kan likevel også tolkes som vevd inn i den norske forståelsen av hjemmet som symbolsk verdifullt slik Gullestad (2002) viser til; som den plassen der livet egentlig leves. Dette omfatter også representasjoner av den gode barndommen som hjemmebarndommen preget av ro, fred og kos jf. Midjo (1994). Intervjuene gir en dypere forståelse av hva dette dreier seg om. De forteller hvordan moderne familiediskurser, som gir mening til gode barndoms- og foreldreskapsforståelser, rammer inn moralsk aksepterte tidspraksiser for foreldre, sett med førskolelæreres blikk. Dette var veldig uttalt i intervjuet med Frode.

Frode refererte til eget foreldreskap i sine refleksjoner om barnas oppholdstid, noe som viser betydningen av familiediskurser. Han hadde selv to små barn i barnehagealder og fortalte at det føltes riktig de dagene han gikk tidlig fra jobb og hentet barna:

– Jeg er veldig glad for at de ikke blir hentet halv 5. Det handler ikke bare om det at de blir sliten, men hvilken tid jeg har sammen med dem fra jeg kommer hjem fra jobb og til de skal legge seg. [...] jeg synes det hadde vært litt stusselig å se dem to timer på ettermiddagen og i helgene. [...] samtidig mener jeg jo at de skal gå i barnehagen. Det er bra å gå i barnehagen. Men hvis de ikke er sammen med foreldrene annet enn at de spiser frokost og middag... Jeg kunne ikke ha tenkt meg det som forelder selv, å være så lite sammen med barna.

Det er interessant i seg selv at Frode bruker egne erfaringer og forståelser av rette og gale tidspraksiser i sine uttalelser som førskolelærer. Dette illustrerer flyten mellom feltene og kraften i de norske familiediskursene. Disse forståelsene vever seg inn i hans profesjonelle utenfra blikk på foreldreskapet og barndom. For Frode er foreldreskapet valgt, og det fører med seg noen barnesentrette forpliktelser om tidsbruk:

– Jeg synes at hvis man har barn, så skal man legge opp både helger og ferier rundt barna. Hvis du velger å få barn vil man jo at de skal få en positiv barndom, og hvis at du da reiser to sammen til syden i 14 dager uten barna, lik-som, det synes jeg blir litt, ja, det blir litt egoistisk da, [...]Man må sette seg selv i andre rekke, det synes jeg. Man skal ofre litt.

Vi har allerede sett at Frode argumenter ut fra en pedagogisk posisjon for at barna burde være lenge i barnehagen. Han vektlegger altså i det samme intervjuet at barna også burde tilbringe mer tid sammen med foreldrene og gjerne spise frokost sammen, men ut fra forståelser forankret i familiediskurser. Det framstår som en selvmotsigelse, men kan forklares ved at forståelser forankres i ulike diskurser (Magnusson, 2001). Resultatet er imidlertid en synlig ambivalens i dette spørsmålet for Frode. Barna burde både spise frokost hjemme og i barnehagen.

På bakgrunn av argumentet ”borte bra men sammen best” var det likevel ikke entydig hvilke konkrete tidspraksiser som var rette eller gale. Diskusjonen om hva som var gyldig grunn for å ha barna i barnehagen og om henting illustrerer dette. Alle førskolelærerne i intervjuene understreket at foreldres behov for tilsyn på grunn av deltakelse i arbeidslivet var uproblematisk på grunn av behovet for forsørgelse. Det opplevdes likevel som galt og dermed som brudd på en tidsnorm at foreldre som hadde muligheten til å hente barna tidligere i barnehagen, likevel prioriterte egne behov, for eksempel ved å dra hjem og slappe av før de hentet barna. Det var uenighet om det var rett eller galt å la barna være i barnehagen for at foreldrene skulle kunne handle og gjøre ærender før henting på ettermiddagen. Diskusjonene og uenighetene gir innblikk i spenninger i forståelsene av barnehagens oppdrag. Spesielt ser det ut til at tilsynsdelen av oppdraget er særlig problematisk. Det kan se ut som om at en definisjon av barnehagen som tilsyn for fulltidsarbeidende foreldre støter mot andre definisjoner av barnehagens oppgaver og oppdrag, men også hvordan barnehagen skal defineres i forhold til moralsk aksepterte familiepraksiser. Tidspraksisen i bruken av barnehagen berører grensegangen mellom hjem og barnehage. Igjen er Frode tydelig. For han var det viktig at barna visste ”hvor de hørte hjemme”, og han var tydelig på at barnehagen ikke er ”hjemme”. Barnehagen skulle for eksempel ikke se ut som hjemme, men være en annen arena:

– Jeg har jo hørt om barn som har kommet etter juleferie og bare ”endelig tilbake i barnehagen” ikke sant, for at de har så mye tid sammen med de voksne i barnehagen slik at de som jobber i barnehagen nesten føler at de er ja, i hvert fall like viktig for dem som foreldrene. Det er kanskje ikke helt bra når du er 1,5 år. At du på en måte er hjemme og har juleferie og lengter tilbake til barnehagen, for at det er der du har tilbrakt mesteparten av tida di.

Frode reproducerer her dualismen mellom hjem og barnehagen og en forståelse av familiens eierskap til barna (jf. Kjørholt, 1994). Barnehagen er underordnet familien og det blir feil når supplementet truer foreldrenes rolle. Frid definerte grensegangen ved å vektlegge foreldrenes hovedansvar for den følelsesmessige kontakten med barnet, men poengterte at denne kontakten kunne forringes av at barna ble slitne av barnehagedagen.

Frøydis opplevde at foreldre ofte følte et press for å tilbringe tid sammen med barna. Enkelte foreldre ble stresset hvis de ikke tilbrakte tid med barna:

– Men det kan jo like mye være mors behov eller fars behov at de vil ha barna hjemme. Men hvis de har dette behovet, så er det det beste for barnet og. Det tror jeg. De blir ikke så stresset som de blir hvis de får for lite tid sammen med barnet, synes jeg mange ganger. Det er ringvirkninger med det.

Foreldre kunne altså bli stresset hvis de ikke kunne svare på krav som å tilbringe tid sammen, når de bryter tidsnormen som definerer et vellykket foreldreskap ut fra tidsbruk. Å tilbringe tid sammen med barna oppleves som riktig tidspraksis foreldre kan ”leve ut” en forståelse av godt foreldreskap gjennom. Slik veves tidspraksiser inn i konstruksjonen av foreldreskap. En grensesettende tidspraksis i forhold til barnehagen kan derfor genereres av moralske forestillinger, ikke av barnas reelle behov for å tilbringe tid med foreldre.

Utsagnene til førskolelærerne er interessante av flere grunner. For det første viser de hvilke foreldretidspraksiser som forstås som akseptable av førskolelærerne og at disse forståelsene på langt nær er entydige. Forståelsene av de riktige tidspraksisene kobles til et definert foreldresvar for å skape og forvalte fullgode barndommer (Mayall, 2002). Her er det barndom hvor

tid sammen er en viktig faktor, det er også oppofrelse, og å sette seg selv i andre rekke. Slike forståelser finnes i materialet og er moralske fordi at førskolelærerne knytter foreldres tidspraksiser til foreldrenes evne eller vilje til å skape gode barndommer for sine barn. Utsagnene omhandler oppfatninger om hva som er rett og galt i tema som barndom og foreldreskap, men den sier også noe om grensegangen som gjøres mellom barnehagen og familien når det kommer til barna. Forhold som ro og kos hjemme sammen er sentralt i den tradisjonelle hjemmebarndommen. På samme tid defineres barnehagen som et gode og viktig. Det er snakk om ”både og”-forståelser. Argumentet ”borte bra men sammen best” illustrerer en slags hybrid form av den gode barndommen som en blanding av elementer fra den tradisjonelle hjemmebarndommen og en mer moderne barndomsdiskurs som oppvurderer barnehagen som arena for barn. I basis ligger likevel hjemmet som en særegen symbolsk enhet. Denne barndomsforståelsen legger føringer på hva som er noen av førskolelærernes vurderinger av foreldres tidspraksiser. Det blir riktig å ha en barnesentrert omsorgspraksis (jf. Bungum, 2005) som innebærer å prioritere barna og tid til dem framfor jobb og egen karriere. Argumentet støtter at barna skal gå i barnehagen, men ikke være der for lenge.

b. Borte bra og hjemme stress

Analysen har til nå reflektert en representasjon av familien og hjemmet som en symbolsk overordnet plass, som er preget av ro og kos i motsetning til barnehagedagen. Argumentet ”borte bra og hjemme stress” i datamaterialet gir et annet bilde av familien. Familien betraktes her som preget av stress og dårlig tid. Dette gjør barnehagen, sammenlignet med hjemmet, til en god plass å være. I spørreskjemaene kommer dette til syne gjennom slike sitater:

Barna har generelt for liten tid sammen med foreldrene sine hver dag, etter min mening

Det ideelle er 6 timers arbeidsdag for alle!

... slik som familielivet er nå, er det å ha barna i barnehagen et godt tilbud. Her får de læring, venner og mat.

Spesielt i intervjumaterialet ble denne familierepresentasjon vektlagt og relatert til foreldrenes arbeidsliv, jf. tidsklemmediskursen (Ellingsæter,

2004). Dette kom til syne i beskrivelser av familiens fritidspraksis. Frid sa:

– Familier i dag er veldig flinke. Foreldrene er effektive, de kommer syklende, de sørger ofte veldig godt for å realisere seg selv. At de har egne treninger til og fra barnehagen. De skal på turer og de ønsker å gi barnet sitt det de opplever som best. At barna får mange inntrykk og at de er med på ting på ettermiddagene. Og der synes jeg at vi i barnehagen skal bli flinkere til å fortelle at det ofte er for mye barnet skal gjøre.

Frid beskriver en familietype som ikke er preget av fred og ro hjemme. Tvert imot beskrives et høyt aktivitetsnivå for både voksne og barn utenfor hjemmets fire vegger som relateres til et ideal hvor barn burde tilbys ulike inntrykk og innpass på ulike arenaer, ikke nødvendigvis sammen med foreldrene. Det er praksisen til ”fritidsfamilien” Frøydís beskriver:

– Jeg ser det er noen som sliter. Foreldrene begynner jo allerede i barnehagen å kjøre barna fra aktivitet til aktivitet. All idrett, ski, dans. Jeg tenker med meg selv, at hvis jeg skulle hatt det slik når jeg kom hjem... men nå er jo jeg i barnehagen og hatt barn rundt meg hele dagen. Men skulle jeg fulgt barnet mitt på det ene og det andre allerede fra barnehagen av, for jeg synes at tida, jeg vil ikke kalle det kvalitetstid heller, det er så forslitt, men bare det å få være litt sammen, gjøre bare vanlige ting. Det er med på å gjøre en god barndom og.

Dette kan forstås som en kritikk hverdagslivet til de effektive og aktive middelklasseforeldrene som Stefansen (2009) har beskrevet. Mange fritidsaktiviteter tolkes som uttrykk for at foreldre tar ansvar for struktureringen av barnas barndom (jf. Mayall, 2002) og illustrerer hvordan foreldre møter en forventning om å skape optimale, heterogene og varierte barndommer gjennom praksis. Det interessante her er at dette ikke nødvendigvis oppleves som barns beste fra førskolelærernes side, men at slike foreldre snarere trenger en korreksjon fra ekspertisen.

Fredrikke hadde på sin side registrert det hun forstod som familiens hastverk og gjennomorganisering av hverdagen som også innbefattet foreldres (mødres) dobbeltarbeid, det som Hochschild (1997) har beskrevet som resultat av en taylorisering av familien. Hun mente derfor at

barnehagen kunne profilere seg på å tilby noe annerledes: Ro og god tid. På denne måten blir representasjonene snudd på hodet og barnehagen blir en *heaven in a heartless world*, i form av en plass å være hvor god tid rå, hvor barna kan bruke tid på å kle på seg selv. Synspunktet hviler likevel på at barn trenger ro og kos i en idealisert familiesetting. Når forståelsen er at familien ikke kan tilby dette til barna, og at barna kanskje må beskyttes fra et slikt familieliv, underbygger argumentet ”borte bra og hjemme stress” lange dager for barn i barnehagen.

OPPSUMMERING OG DISKUSJON

Artikkelens mål var å utforske forståelser og argumenter om barns oppholdstid i barnehagen og diskutere konsekvenser. Analysen viser at det er ulike meninger om hvilken oppholdstid som er bra for barn. Førskolelærerne argumenterer for både grensesettende, ekspansive og relativiserte tidspraksiser. Det er slående hvor bredspektret argumentene er for ulike tidspraksiser og hvordan de virker gjennom å definere noen tidspraksiser som gode og noen som dårlige. Dette viser at tid må forstås i en sosial og kulturell ramme, tilknyttet moral, makt og politikk (f.eks. Epstein et. al., 2001) også når man forsøker å forstå førskolelærernes tilnærming til barns oppholdstid i barnehagen. Artikkelen har begrenset seg til å utforske forståelser. Det er fremdeles uvisst hvor utbredt slike forståelser er, og hvilke som er hegemoniske.

Flere konsekvenser kan drøftes. Det er tydelig at spørsmålet om barns oppholdstid berører svært ulike diskursive felt og oppfatninger som i sin tur kan konkurrere mot hverandre og produsere ambivalens og spenninger for den enkelte førskolelærer. For eksempel antyder spesielt tekstdata fra spørreskjema at tilknytningsteoretiske og utviklingspsykologiske referanser brukes for å argumentere for grensesettende tidspraksis, spesielt for de yngste, jf. slitenhetsargumentet. Kunnskapen vevs inn i førskolelærernes fagkunnskap. På den andre siden er også kontinuitet og lengre oppholdstid viktig for å imøtegå andre viktige pedagogiske aspekt som vennskap og deltakelse i det pedagogiske opplegget. Ambivalens opptrer også i forholdet mellom barnehagens tilsynsoppdrag for foreldre i (fleksible) heltidsjobber og deler av førskolelærernes faglige tilnærminger på den ene siden og de familiediskursene de relateres til på den andre. Det oppstår dermed et sprik mellom heldagsoppholdet

som den vanligste foreldrepraksisen og problematiseringen av dette fra førskolelærernes side.

Dette gir grunnlag for å diskutere førskolelærernes rolle som "eksperter" og deres forhold til foreldre. Et Foucault-inspirert perspektiv vektlegger kunnskap som virksom og produktiv. Kunnskap som virksom maktform spiller en sentral rolle i styring av individer i governmentality-studier (se f.eks. Miller & Rose, 1990; Dean, 1999; Rose, 1999). Ekspertise forstås også å ha et disiplinierende blikk på individet og befolkningen (Foucault, 1980). Det er grunn til å spørre hvilket disiplinierende blikk på dobbeltarbeidende foreldre som produseres i dette spenningsfeltet. Mangfoldet i synspunkter blir aktualisert når foreldre posisjoneres som velgere av omsorgspraksiser. Det er symptomatisk for vår tid at det er langt mellom de stabile og varige sannhetene, men kort mellom imperativene foreldre kan orientere sin foreldrepraksis ut fra i byggingen av fullgode barndommer for sine barn (Mayall, 2002). De ulike synspunktene kan fort bidra til en "damn if you do and damn if you don't"-situasjon for foreldrene, samtidig som foreldrene blir ansvarliggjort av sin posisjon som velgere.

I en slik situasjon er en mentalitet som åpner for relativiserte tidspraksiser spesielt spennende. Relativiseringen kan tolkes som neo-liberal i sin karakter og aktualiserer ansvarsforholdet mellom foreldre og førskolelærere. Analysen viser mange ulike oppfatninger av rette og gale praksiser, men når valget skal tas, overlates ansvaret for å ta stilling til riktige og gale tidspraksiser til foreldrene. Førskolelærerne gjøres ikke-ansvarlige i dette temaet, noe som belyser profesjonens rolle når relativisering blir rådende. Ansvarliggjøringen av foreldre derimot, aktualiserer kunnskapsgrunnlaget avgjørelser tas på. Hydle (2003) har beskrevet hvordan norske pasienter gjennom en neoliberal styringsrasjonalitet overlates til selv å forvalte informasjon om egen helse. Tidligere var denne informasjonen entydig og sentralt styrt fra staten og forvaltet av legene. Nå kommer disse opplysningene fra mange steder på samme tid og er sprikende, i likhet med hva oppfatninger av den beste oppholdstida for barn. Pasienten ansvarliggjøres for å ta de rette valgene og blir *risikant* i forhold til egen helse (Hydle, 2003). En neo-liberal styringsrasjonalitet overlater til foreldrene å orientere seg i de heterogene oppfatningene av hva som er den beste oppholdstid for i barnehagen.

Ansvarliggjøring av foreldre er særdeles aktuelt i forhold til dokumentasjon og brukerundersøkelser i barnehagesektoren. Foreldre er selv med å forme denne kunnskapen, men bruker den også i sine valg. Vi har sett at det kan være et sprik mellom dokumentasjonen og hva som skjer. Uheldige forhold i barnehagen formidles ikke nødvendigvis til foreldrene og foreldrenes opplevelser trenger ikke være gyldige for deres barn. Det er også slått fast at foreldres klassebakgrunn legger føringer på omsorgsvalg som tas (Stefansen & Farstad, 2008). I lys av analysene her gir det grunn til å diskutere kunnskap og ekspertise som produktiv maktform i utforming av omsorgspraksiser i et klasseperspektiv. Kanskje treffer og virker kunnskapen ulikt også langs klassemessige skillelinjer?

Relativiseringen av tidspraksiser er til slutt interessant på bakgrunn av foreldrenes deltakelse i arbeidslivet. Selvforsørgelse er et krav fra velferdsstaten til borgerne, jf. den norske arbeidslinja. Selvforsørgelse bringer foreldre inn i et avhengighetsforhold til barnehagen som tilsynsinstitusjon. Arbeidslivet blir derfor en viktig kontekst for å forstå foreldres omsorgsvalg. Signaler om at en relativisert tidspraksis i bruken av barnehagen er ok, passer godt til en fleksibilisering av den tidsmessige organiseringen av arbeidslivet. Relativiserte tidspraksiser kan være nyttige for arbeidende foreldre i møte med arbeidslivets krav om fleksibilitet. Samtidig ser vi at en fleksibel bruk av barnehagen ikke nødvendigvis oppleves av førskolelærerne som bra for barna. Spørsmålet blir om man kan forstå barn som bærere av risikoen for foreldrenes valg. Hvordan kan førskolelærerne som fagpersoner forholde seg til en slik situasjon?

NOTER

1. <http://www.ssb.no/emner/04/02/10/barnehager/>
2. <http://www.aftenposten.no/foreldreogbarn/article2960664.ece>
3. I alt 340 spørreskjema ble sendt ut. En frafallsanalyse viste imidlertid at de som hadde svart ikke skilte seg ut på viktige forhold (alder, erfaring, hvilken type barnehage de arbeidet i, kjønn) sammenlignet med populasjonen.
4. Informantene er anonymisert og gitt navene Frødis, Frid, Frode og Fredrikke.

REFERANSELISTE

- Alvesson, M., & Skjoldberg, K. (1998). *Tolkning och reflektion: Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metode*. Lund: Studentlitteratur.
- Bowen, D. E., & Lawler E. E. (1995). Empowering service employees. *Sloan Management Review*, 36(4), 73–84.
- Bungum, B. (2005). Å velge det beste for barna. I B. Brandth, B. Bungum, & E. Kvande (Red.), *Valgfrihetens tid: Omsorgspolitik for barn møter det fleksible arbeidslivet* (1. utg., sid. 138–157). Oslo: Gyldendal.
- Burchell, G. (1996). Liberal government and techniques of the self. I A. Barry, S. P. Osborne, & N. Rose (Red.), *Foucault and political reason: Liberalism, neoliberalism and rationalities of government* (sid. 19–37). London: UCL Press.
- Dahlberg, G., Moss, P., & Pence, A. (2002). *Fra kvalitet til meningsskaping: Morgendagens barnehage*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Dean, M. (1999). *Governmentality: Power and rule in modern society* (1. utg.). London: Sage.
- Ellingsæter, A. L. (2004). Tidskrise i familien? I A. L. Ellingsæter, & A. Leira (Red.), *Velferdsstaten og familien* (1. utg., sid. 128–156). Oslo: Gyldendal.
- Ellingsæter, A. L. (2007). "Old" and "new" politics of time to care: Three Norwegian reforms. *Journal of European Social Policy*, 17 (1), (49–60).
- Ellingsæter, A. L., & Gulbrandsen, L. (2003). *Barnehagen: Fra selektivt til universelt velferdsgode. (NOVA-rapport 24/03)*. Oslo: NOVA.
- Enehaug, H., Gamperiene, M., & Grimsmo, A. (2008). *Arbeidsmiljøet i barnehagen: En casestudie i 4 barnehager i offentlig og privat sektor. (AFI-NOTAT 9/2008)*. Oslo: AFI.
- Epstein, C. F., Carol, S., Oglensky, B., & Saute, R. (1999). *The part time paradox: Time norms, professional life, family and gender*. New York: Routledge.
- Foucault, M. (1980). The Eye of Power. I C. Gordon (Red.), *Power/Knowledge: Selected interviews and other writings 1972–1977 by Michel Foucault* (sid.146–166). Essex: Pearson Education Limited.
- Glaser Holte, V. (2003). *Profesjonalisering av barneoppdragelsen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gulbrandsen, L., & Sundnes, A. (2004). *Fra best til bedre? Kvalitetsatsing i norske barnehager: Statusrapport ved satsingsperiodens slutt. (NOVA-rapport 09/04)*. Oslo: NOVA.
- Gullestad, M. (2002). *Det norske sett med nye øyne: Kritisk analyse av norsk invandringsdebatt* (1. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Hammer, S. (2008). Styring, statistikk,subjektivitet. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 49(1), 73–103.
- Hochschild, A. R. (1997). *The time bind: When work becomes home and home becomes work* (1. utg.). New York: Metropolitan Books.
- Hydle, I. (2003). Regjering av helse: Fra pasient til risikant. I I. B. Neuman & O. J. Sending (Red.), *Regjering i Norge* (1 utg., sid. 154–176). Oslo: Pax.
- James, A., Jenks, C., & Prout, A. (1999). *Den teoretiske barndom*. København: Gyldendal.
- Johansen, B. (2007). Fleksibilitet som utforderer til mødres deltidsarbeid? I E. Kvande & B. Rasmussen, (Red.), *Arbeidslivets klemmer: Paradoks i det nye arbeidslivet* (1. utg., sid. 196–217). Oslo: Fagbokforlaget.
- Johansen, B. (2010). Day care, flexible workers and the combination of work and care. I A. T. Kjørholt & J. Quotrup (Red.), *The modern child and the flexible labourmarket: Child care policies and practices at a crossroads?* (1. utg.). Hampshire: Palgrave.
- Kjørholt, A. T. (1994). Institusjonalisering av barns liv: En barndom på avveier? Norsk barndom i et komparativt perspektiv. I P. Aasen & O. K. Haugløy (Red.), *Bærekraftig pedagogikk: Identitet og kompetanse i det nye samfunnet* (sid. 115–137). Oslo: adNotam Gyldendal.
- Kjørholt, A. T., & Quotrup, J. (Red.) (2010). *The modern child and the flexible labour market: Child care policies and practices at a crossroads* (1. utg.). Hampshire: Palgrave.
- Korsvold, T. (2005). *For alle barn* (2. utg.). Oslo: Abstrakt forlag.
- Kunnskapsdepartementet. (2006). ...og ingen stod igjen: Tidlig innsats for livslang læring (Stortingsmelding nr. 16 (2006–2007). Oslo: Statens Forvaltningstjeneste.
- Kvale, S. (2001). *Det kvalitative forskningsintervju* (1. utg.). Oslo: Gyldendal.
- Kvistad, K., & Søbstad, F. (2005). *Kvalitetsarbeid i barnehagen*. Oslo: Cappelen.
- Lasch, C. (1977). *Haven in a heartless world: The family besieged*. New York: Basic Books.
- Magnusson, E. (2001). Studier av konsistens och föränderligheter i kønsinnebørder: Att jobba med dubbla analytiska utgangspunkter. I H. Haavind (Red.), *Kjønn og fortolkende metode: Metodiske muligheter i kvalitativ forskning* (1. utg., sid. 220–260). Oslo: Gyldendal.
- Mayall, B. (2002). *Towards a Sociology of Childhood: Thinking from children's lives*. Buckingham: Open University Press.

- Midjo, T. (1994). Den nye barndommen: Individuering og subjektstatus. I P. Asen & O. K. Haugaløkken, (Red.), *Bærekraftig pedagogikk: Identitet og kompetanse i det moderne samfunnet* (1. utg., sid. 88–115). Oslo: adNotam Gyldendal.
- Miller, P., & Rose, N. (1990). Governing economic life. *Economy and Society* 19(1), 1–31.
- Nakstad, H. E. (1974). *Hva slags daginstitusjoner trenger barn ? Rapport fra undersøkelsen om det norske daginstitusjonspersonalets vurderinger av våre daginstitusjoner*. Oslo: Forbruker- og administrasjonsdepartementet, Familie- og forbrukeravdelingen.
- Nilsen, R. D. (2000). *Livet i barnehagen: En etnografisk studie av sosialiseringsprosessen*. Doktorgradsavhandling, Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Pedagogisk institutt, NTNU, Trondheim.
- Ramsdal, H., & Skorstad, E. (2004). *Privatisering fra innsiden: Om sammensmeltingen av offentlig og privat organisering*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Rasmussen, B. (2000). Hjemmesykepleien som grådig organisasjon. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 41(1), 38–57.
- Rasmussen, B. (2004). Between endless needs and limited resources: The gendered construction of a greedy organization. *Gender, Work and Organization*, 11(5), 506–525.
- Rose, N. (1999). *Governing the soul: The shaping of the private self* (2. utg.). London: Free Association Books.
- Rose, N., & Miller, P. (1992). Political power beyond the State: Problematics of government. *British Journal of Sociology*, 43, 173–205.
- Stefansen, K. (2009). Et uendelig ansvar: Om foreldreskap i middelklassen. I B. P. Bø & B. C. R. Olsen, (Red.), *Utfordrende foreldreskap* (1. utg., sid. 27–51). Oslo: Gyldendal.
- Stefansen, K., & Farstad, G. (2008). Småbarnsforeldres omsorgsprosjekter: Betydningen av klasse. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 49(3), 344–372.
- Sørhaug, T. (2003). Fra plan til reformer: Det store regjeringsskiftet. I I. B. Neuman & O. J. Sending, (Red.), *Regjering i Norge* (1. utg., sid. 44–81). Oslo: Pax.
- Tvetereid, S. (2008). *Hva skal vi med barn?* Oslo: Kagge Forlag.
- Utdanningsforbundet. (2007). *Arbeidsmiljøet i barnehagen: En undersøkelse om førskolelærernes arbeidsmiljø*. (Rapport 2007/01). Oslo: Utdanningsforbundet.
- Vike, H. (2004). *Velferd uten grenser: Den norske velferdsstaten ved veiskillet*. Oslo: Akribe.

Forfatteren ønsker å takke Norges forskningsråd og Velferdsprogrammet for finansiering av prosjektet. En stor takk også til Berit Brandth, Randi Dyblie Nilsen, Anne Trine Kjørholt, Tonje Lauritzen og Monica Seland for kommentarer på utkast til artikkelen.

Manuscript received in March 2009

Sent to reviewers in May 2009

Accepted for publication in October 2009